

MANTIQUIY MASALALAR YORDAMIDA O'QUVCHILARNING FIKRLASH QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH

Axmadaliyeva Dilrabo Xabibullayevna

Andijon davlat pedagogika instituti Boshlang'ich ta'lim kafedrası o'qituvchisi,

Hakimova Gulyora Adaxamjon qizi

Andijon davlat Pedagogika instituti Pedagogika fakulteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 306-guruh
talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada mantiqiy masalalardan foydalanish orqali o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda mantiqiy fikrlashning asosiy tarkibiy komponentlari — tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish, sabab-oqibat bog'liqliklarini aniqlash hamda taxminiy xulosalar chiqarish jarayonlari o'quv faoliyati misolida yoritiladi. Mantiqiy masalalarning o'quv jarayoniga integratsiyalashuvi o'quvchilarda mustaqil fikrlash, ijodkorlik, muammoni noan'anaviy yechish kabi ko'nikmalarni shakllantirishi ilmiy manbalar va tajribaviy kuzatuvlar asosida asoslab beriladi. Shuningdek, maqolada mantiqiy topshiriqlarning yosh xususiyatlariga mos tuzilishi va ularni qo'llash metodikasi bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqiladi. Tadqiqot natijalari mantiqiy masalalar muntazam qo'llanganda o'quvchilarning intellektual faolligi ortishi, fikrlash jarayonlari takomillashishi va o'quv motivatsiyasi kuchayishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: mantiqiy masalalar, fikrlash qobiliyati, mantiqiy fikrlash, o'quv jarayoni, kognitiv rivojlanish, ta'lim metodikasi, ijodiy fikrlash, muammoli ta'lim, tahlil va umumlashtirish, o'quv faoliyati.

Аннотация: В данной статье анализируются теоретические и практические аспекты развития мыслительных способностей учащихся посредством использования логических задач. В исследовании освещаются основные компоненты логического мышления — анализ, сравнение, обобщение, выявление причинно-следственных связей и формирование предположительных выводов на примере учебной деятельности. Обосновано, что интеграция логических задач в образовательный процесс способствует развитию у учащихся самостоятельного мышления, творческого подхода и навыков нестандартного решения проблем. Кроме того, в статье предлагаются методические рекомендации по составлению логических заданий с учётом возрастных особенностей учащихся и особенностей их эффективного применения. Результаты исследования показывают, что регулярное использование логических задач повышает интеллектуальную активность учащихся, улучшает динамику мыслительных процессов и усиливает учебную мотивацию.

Ключевые слова: логические задачи, мыслительные способности, логическое мышление, учебный процесс, когнитивное развитие, методика обучения, творческое мышление, проблемное обучение, анализ и обобщение, учебная деятельность.

Abstract: *This article analyzes the theoretical and practical aspects of developing students' thinking abilities through the use of logical problems. The study highlights the main components of logical thinking—analysis, comparison, generalization, identifying cause-and-effect relationships, and making hypothetical conclusions—within the context of learning activities. It is substantiated that integrating logical tasks into the educational process fosters students' independent thinking, creativity, and skills in solving problems in non-standard ways. In addition, the article provides methodological recommendations for designing logical tasks that are appropriate for students' age characteristics and for ensuring their effective application. The research results demonstrate that the regular use of logical problems increases students' intellectual activity, improves the dynamics of thinking processes, and strengthens learning motivation.*

Keywords: *logical problems, thinking abilities, logical thinking, educational process, cognitive development, teaching methodology, creative thinking, problem-based learning, analysis and generalization, learning activity.*

Zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchilarning mantiqiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish asosiy pedagogik maqsadlardan biri bo'lib bormoqda. Chunki raqamli transformatsiya, axborot oqimining keskin oshishi va murakkab ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar shaxsdan mustaqil fikrlash, ma'lumotlarni tahlil qilish, mantiqiy xulosa chiqarish kabi ko'nikmalarni talab qilmoqda ¹⁰. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, mantiqiy fikrlashni rivojlantirish faqatgina nazariy bilimlarni o'zlashtirish bilan emas, balki muntazam ravishda mantiqiy masalalar, muammoli vaziyatlar va tafakkurni faollashtiruvchi topshiriqlardan foydalanish bilan chambarchas bog'liq ¹¹.

O'quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda mantiqiy masalalar alohida didaktik vosita sifatida e'tirof etiladi. Bunday masalalar nafaqat o'quvchining mavjud bilimni faollashtiradi, balki uni yangi intellektual jarayonlarga jalb qiladi. Psixologik tadqiqotlarga ko'ra, mantiqiy topshiriqlarning asosiy vazifasi — o'quvchini fikrlash amallarini ongli ravishda bajarishga yo'naltirishdir. Bu jarayonda analiz qilish, taqqoslash, klassifikatsiya, umumlashtirish, gipoteza ilgari surish kabi kognitiv operatsiyalar faol qo'llanadi.

Psixologik-pedagogik adabiyotlarda mantiqiy masalalar o'quvchilarning kognitiv rivojlanish bosqichlariga mos ravishda ularning analiz, sintez, taqqoslash, umumlashtirish hamda sabab-oqibat munosabatlarini aniqlash qobiliyatlarini shakllantirishda samarali vosita sifatida e'tirof etiladi ¹². Xususan, J. Piajening kognitiv rivojlanish nazariyasiga ko'ra, o'quvchilar mantiqiy operatsiyalarni amaliy vazifalar orqali o'zlashtirganda ularning tafakkur jarayonlari yanada barqaror va chuqur tus oladi ¹³. Shu bilan birga, zamonaviy ta'lim metodikasi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar mantiqiy masalalarning o'quvchilar motivatsiyasini oshirishi, muammoli vaziyatlarni model sifatida tasavvur qilish va yechimni topish jarayonida ijodiy tafakkurni faollashtirishini isbotlaydi. O'zbekiston ta'lim tizimi uchun ham mantiqiy masalalardan foydalanish alohida ahamiyatga ega. Davlat ta'lim standartlarida o'quvchilarning funksional savodxonligi va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini

¹⁰ Zamonaviy ta'limda kognitiv kompetensiyalarni rivojlantirish bo'yicha xalqaro tadqiqotlar xulosasi

¹¹ Mantiqiy fikrlashni rivojlantirish metodikasi bo'yicha pedagogik tadqiqotlar to'plami.

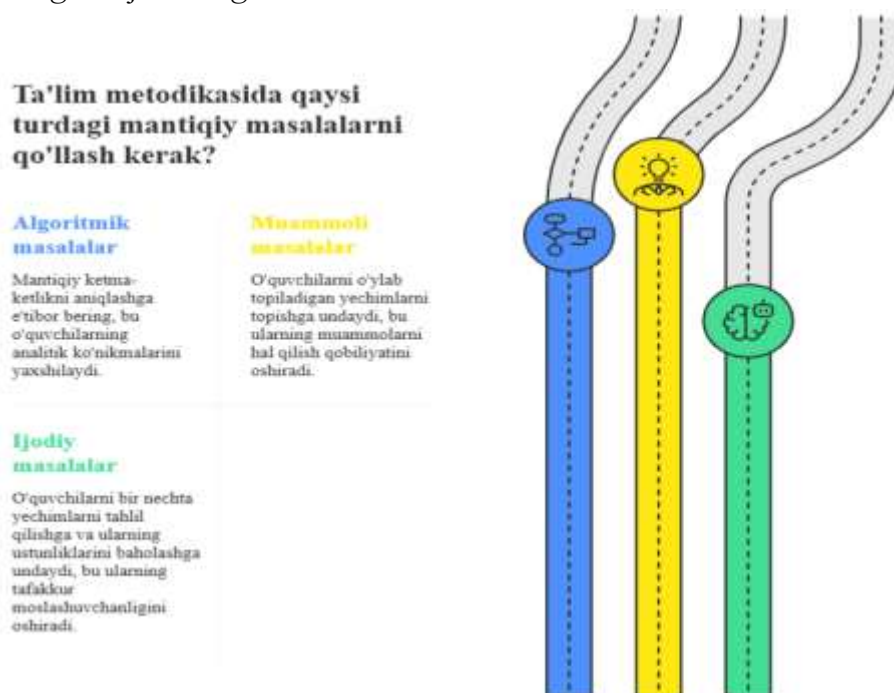
¹² Psixologiya va pedagogika asoslari: mantiqiy tafakkur rivoji.

¹³ Piaget J. Cognitive Development theory.

kengaytirish asosiy vazifalardan biri sifatida belgilangan bo'lib, bunda mantiqiy topshiriqlar o'ziga xos pedagogik mexanizm bo'lib xizmat qiladi. Shunday ekan, mantiqiy masalalarning didaktik imkoniyatlarini chuqur o'rganish, ularni o'quv jarayoniga metodik jihatdan to'g'ri integratsiyalash va yosh xususiyatlariga mos qo'llash masalasi bugungi ilmiy izlanishlarning dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Aynan ushbu operatsiyalar muntazam shakllanganda fikrlashning izchilligi va dalillash qobiliyati rivojlanishi kuzatiladi ¹⁴.

Maktab amaliyotida mantiqiy masalalardan foydalanish o'quvchilarning o'quv motivatsiyasini ham kuchaytiradi. Chunki bunday topshiriqlar o'z tabiati bilan qiziqarli, noodatiy va o'yin elementlarini o'z ichiga oladi. Shu sababli o'quvchilar ularga ixtiyoriy, ichki ehtiyoj asosida yondashadilar, bu esa bilish jarayonini tabiiy ravishda faollashtiradi. Pedagogik kuzatuvlarda mantiqiy masalalardan muntazam foydalanadigan sinflarda o'quvchilarning mustaqil fikr bildirish faolligi, savollar berish tezligi va darsdagi kognitiv faollik yuqoriligi qayd etilgan. Bunday faoliyat uzoq muddatda tanqidiy fikrlashning shakllanishiga, sabab-oqibat bog'liqliklarini chuqur anglashga hamda mantiqiy dalillash madaniyatining rivojlanishiga olib keladi.

O'quvchilarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda mantiqiy masalalar muhim pedagogik vosita sifatida alohida o'rin tutadi. Tadqiqotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, mantiqiy topshiriqlar fikrlashning asosiy jarayonlari — analiz, sintez, taqqoslash, umumlashtirish va sabab-oqibat bog'liqliklarini aniqlash kabi kognitiv amallarni faollashtiradi. Bunday topshiriqlarning o'quv jarayoniga muntazam va metodik jihatdan to'g'ri integratsiya qilinishi o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tanqidiy yondashuv va ijodkorlikni shakllantiradi. Mantiqiy masalalar o'quvchilarda bilimni qayta ishlash va yangi sharoitlarda qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirgani bois, ular funksional savodxonlikning ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi. Shuningdek, ularning motivatsiyani oshirish, darsga qiziqishni kuchaytirish va intellektual faollikni jonlantirishdagi roli ham beqiyosdir.

¹⁴ Kognitiv rivojlantirish va fikrlash amallarining psixologik asoslari bo'yicha ilmiy tadqiqotlar to'plami.

Umuman olganda, mantiqiy masalalardan foydalanish ta'lim jarayonini faollashtiruvchi, o'quvchini mustaqil izlanishga undovchi va zamonaviy kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qiluvchi samarali metod bo'lib, uni barcha fanlarda, ayniqsa bosqichma-bosqich rivojlantiriladigan fikrlash jarayonlari dolzarb bo'lgan yo'nalishlarda keng qo'llash tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdurahmonova, N. (2021). Kognitiv rivojlanish psixologiyasi: nazariya va amaliyot. Toshkent: Ilm Ziyo nashriyoti.
2. Ahmedov, D. (2020). Mantiqiy fikrlashni rivojlantirish metodikasi: pedagogik yondashuvlar. Samarqand: Ma'rifat bosmaxonasi.
3. Karimov, O. (2022). O'quvchilarda tanqidiy fikrlashni shakllantirish: nazariy asoslar va tajribalar. Buxoro: Husnush Sharq nashriyoti.
4. Piaget, J. (1997). Cognitive Development Theory: Foundations and Processes. Geneva: Academic Press.
5. Raximova, S. (2019). Muammoli ta'lim va mantiqiy masalalar: metodik tavsiyalar. Toshkent: Fan va Ta'lim.
6. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. (2020). Umumiy o'rta ta'lim bo'yicha davlat ta'lim standartlari. Toshkent: O'quv-metodik markaz.